

Hanobení prezidenta

Srovnávací studie č. 5.370

Listopad 2016

autoři: Eva Sochorová, Jindřiška Sylllová, Petr Valenta

SROVNÁVACÍ STUDIE

Obsah:

HISTORICKÉ SOUVISLOSTI –
HANOBENÍ HLAVY STÁTU NA ÚZEMÍ
ČESKÉ REPUBLIKY4

MÍRA OCHRANY OSOB VEŘEJNÉHO
ŽIVOTA – VÝKLAD EVROPSKÉHO
SOUDU PRO LIDSKÁ PRÁVA6

ASPEKT VEŘEJNÉ OSOBY 6

ASPEKT DRUHU A VÝŠE SANKCE 8

TRESTNĚPRÁVNÍ OCHRANA
PREZIDENTA V OKOLNÍCH STÁTECH .8

NĚMECKO 8

MAĎARSKO 9

POLSKO 9

RAKOUSKO 9

SLOVENSKO 10

TRESTNĚPRÁVNÍ ÚPRAVY HANOBENÍ
HLAVY STÁTU V DALŠÍCH STÁTECH .11

BELGIE 11

DÁNSKO 11

FINSKO 11

FRANCIE 11

ITÁLIE 12

LITVA 12

LOTYŠSKO 12

NIZOZEMSKO 12

PORTUGALSKO 12

ŘECKO 13

ŠPANĚLSKO 13

ŠVÉDSKO 13

VELKÁ BRITÁNIE 13

ZÁVĚR

..... CHYBA! ZÁLOŽKA NENÍ
DEFINOVÁNA.

AKTUÁLNÍ VYDÁNÍ:	EDICE: STUDIE
Název: Hanobení prezidenta	Typ edice: online, ISSN 2533-4131
Autoři: Sochorová, E., Syllová, J., Valenta, P.	URL: http://www.psp.cz/sqw/ppi.sqw?d=1
Číslo: Srovnávací studie č. 5.370	První vydání edice: červenec 1991
Datum: listopad 2016	Frekvence vydání edice: nepravidelná
Klíčová slova:	Zaměření: srovnávací a analytické studie zpracované pro členy Parlamentu České republiky
Urážka prezidenta; pomluva; svoboda projevu, hanobení, ochrana osobnosti	Jazyk: CZ
	Vydavatel: Kancelář Poslanecké sněmovny, Sněmovní 4, 118 26 Praha 1

PARLAMENTNÍ INSTITUT plní úkoly vědeckého, informačního a vzdělávacího střediska pro Poslaneckou sněmovnu, její orgány, poslance a Kancelář Poslanecké sněmovny, pro Senát, jeho orgány, senátory a Kancelář Senátu. Naše činnosti a produkty uvádíme níže.

Oddělení všeobecných studií	STUDIE Srovnávací studie Analytické studie	ODPOVĚDI NA DOTAZ Stručné odpovědi na dotazy členů Parlamentu	VYBRANÁ TÉMATA Studie zpracované k aktuálním problematikám	MONITORING Vybrané hospodářské měnové a sociální ukazatele	MIGRACE Přehled aktualit v oblasti migrace za vybrané období
	PŘEHLED SZBP Společná zahraniční a bezpečnostní politika EU	EUROZÓNA+ Přehled ekonomických událostí v EU	PODKLADY pro zahraničně politická jednání	PŘEDNÁŠKY pro zahraniční delegace, PS, Senát	
Oddělení pro evropské záležitosti	STANOVISKA kompatibility nevládních návrhů zákonů s právem EU	KONZULTACE k předkládaným vládním návrhům zákonů	DOKUMENTY EU Výběr z aktů a dokumentů EU zaslaných PS	ZPRÁVY Aktuální agenda v Bruselu	PODKLADY pro jednání výboru na mezinárodní úrovni
	INFORMAČNÍ STŘEDISKO Informace o činnosti Poslanecké sněmovny a prohlídky budov	ECPRD Spolupráce s Evropským centrem pro parlamentní výzkum a dokumentaci	PŘEDNÁŠKY pro Poslaneckou sněmovnu, pro školy, veřejnost	INFORMAČNÍ MATERIÁLY o fungování Poslanecké sněmovny, o legislativním procesu	ZÁPISY ze schůzí, seminářů, přednášek, kulatých stolů

Shrnutí

Práce přináší přehled historických souvislostí institutu hanobení hlavy státu na území České republiky a komparativní přehled trestněprávní ochrany hlavy státu v sousedních zemích ČR a v dalších zemích EU. Součástí práce je také výklad Evropského soudu pro lidská práva, který se týká míry ochrany osob aktivních ve veřejném životě.

Obsah

HISTORICKÉ SOUVISLOSTI – HANOBENÍ HLAVY STÁTU NA ÚZEMÍ ČESKÉ REPUBLIKY	4
MÍRA OCHRANY OSOB VEŘEJNÉHO ŽIVOTA – VÝKLAD EVROPSKÉHO SOUDU PRO LIDSKÁ PRÁVA	6
ASPEKT VEŘEJNÉ OSOBY	6
ASPEKT DRUHU A VÝŠE SANKCE	8
TRESTNĚPRÁVNÍ OCHRANA PREZIDENTA V OKOLNÍCH STÁTECH.....	8
NĚMECKO.....	8
MAĎARSKO	9
POLSKO	9
RAKOUSKO	9
SLOVENSKO	10
TRESTNĚPRÁVNÍ ÚPRAVY HANOBENÍ HLAVY STÁTU V DALŠÍCH STÁTECH	11
BELGIE	11
DÁNSKO	11
FINSKO.....	11
FRANCIE	11
ITÁLIE.....	12
LITVA	12
LOTYŠSKO	12
NIZOZEMSKO	12
PORTUGALSKO	12
ŘECKO	13
ŠPANĚLSKO	13
ŠVÉDSKO	13
VELKÁ BRITÁNIE	13
ZÁVĚR.....	13

Historické souvislosti – hanobení hlavy státu na území České republiky

Urážka či hanobení hlavy státu nepředstavovalo do poloviny 19. století jednání, na které se konkrétně vztahovala ustanovení trestních zákoníků. Trestní jednání vůči panovníkovi bylo možné trestat jen na základě ustanovení upravujícího velezradu. Takto např. trestní zákoník z roku 1803 neupravoval urážku panovníka, ale obdobné jednání mohlo být stíháno na základě zákoníku o zločinech a těžkých policejních přestupcích (Gesetzbuch über Verbrechen und schwere Polizei-Übertretungen). Sedmá hlava tohoto zákona věnovaná velezradě a rušení veřejného pořádku klasifikovala jako velezradu kromě jiného i provinění se proti bezpečnosti hlavy státu. Skutková podstata trestných činů splňujících kritéria velezrady byl tedy závažnější než slovní urážka panovníka.¹

Konkrétně specifikovaným trestným činem se stala urážka císaře a císařského domu na základě trestního zákoníku vydaného roku 1852 formou císařského patentu. Sedmá hlava zákoníku věnovaná zločinům velezrady, urážce majestátu a císařského domu a rušení veřejného pořádku obsahovala § 63 a § 64. Ty upravovaly urážku majestátu pronesenou směrem k veřejnosti či několika osobám. Pod urážkou se rozuměly výsměchy, hanění a posmívání šířené ústně či tiskem. Takové jednání bylo trestáno odnětím svobody na dobu 1 – 5 let těžkého žaláře. Obdobně bylo trestáno jednání vůči členům dynastie, a to i těm, kteří již byli po smrti.² Na rozdíl od ostatních provinění urážky na cti (týkala se jich 12. hlava zákoníku), byl zločin urážky veličenstva stíhán na základě iniciativy státních orgánů, nikoli na základě žaloby uraženého.

Po vzniku Československa zůstal trestní zákoník z roku 1852 nadále platným a stal se součástí československého právního řádu spolu s jinými právními předpisy z doby monarchie na základě tzv. recepční normy (ustanovení 2 článku zákona č. 11/1918 Sb. z. a n. o zřízení samostatného státu československého). Přestože to zákon neformuloval, bylo pochopitelné, že se nepřebíraly předpisy a ustanovení, které se týkaly osob či orgánů, které do nové republiky nepřešly. Tedy i ochrany císaře a habsbursko-lotrinského rodu. Ochrana nového státu byla v souvislosti s tím řešena zákonem č. 449/1919 Sb. z. a n. o zákonné ochraně československé republiky, který stanovil, že se ve starších předpisech slova rakouský, rakousko-uherský, císařský a královský nahrazují termínem československý. Tato ustanovení se ale netýkala přímo osoby hlavy státu. V tomto smyslu například autoři prvorepublikového komentáře k trestnímu zákoníku Kallab a Herrnritt konstatují, že se paragrafy 63 a 64 staly v souvislosti se státním převratem bezpředmětnými a odkazují na připravované normy, které měly chránit i postavení hlavy státu.³ Známy zákon na ochranu republiky č. 50/1923 Sb. z. a n. tak reagoval nejen na nejvýraznější projevy společenské radikalizace vůči představitelům státu (atentát na ministra Rašína) ale právě i na zmiňovanou mezeru v ochraně hlavy státu, která vznikla v souvislosti s nahrazením císaře a krále

¹https://login.gmg.biz/earchivmanagement/projektdate/earchiv/Media/1803_09_03_strafgesetzbuch_oesterreich.pdf

² Strafgesetz über Verbrechen, Vergehen und Uebertretungen

§ 63. Majestätsbeleidigung.

Wer die Ehrfurcht gegen den Kaiser verletzt, es geschahe dieß durch persönliche Beleidigung, durch öffentlich oder vor mehreren Leuten vorgebrachte Schmähungen Lästereien oder Verspottungen, durch Druckwerke, Mittheilung oder Verbreitung von bildlichen Darstellungen oder Schriften, macht sich des Verbrechens der Majestäts-Beleidigung schuldig, und ist mit schwerem Kerker von einem bis zu fünf Jahren zu bestrafen.

§. 64. Beleidigung der Mitglieder des kaiserlichen Hauses.

Werden derlei Handlungen, oder thätliche Beleidigungen gegen andere Mitglieder des kaiserlichen Hauses vorgenommen, so sind sie, in soferne sich darin nicht ein schwerer verpöntes Verbrechen darstellt, als Verbrechen mit Kerker von einem bis zu fünf Jahren zu bestrafen.

³ § 63 a 64 proto v komentáři ani nejsou otištěny. Srv. Kallab J., Herrnritt V., Trestní zákony československé platné v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, Praha: Kompas 1923, s. 51.

prezidentem republiky v čele státu. Hlava druhá zákona č. 50/1923 Sb. z. a n. se věnovala poškozování republiky a útokům na ústavní činitele. Konkrétně § 11 pak hovořil o urážce prezidenta republiky. Za urážku prezidenta vyslovenou před dvěma a více lidmi bylo možno udělit trest v délce trvání od 8 dnů do 6 měsíců. V případě, že se viník dopustil činu tváří v tvář prezidentovi nebo jej urážel opakovaně, hrozil trest od 1 měsíce do 1 roku.⁴ Za urážku se pokládaly výroky snižující prezidentovu reputaci. Do kategorie urážek nespádaly dle autorů komentáře žerty, třeba i neslušné.⁵ S tresty za urážku hlavy státu pak souvisí novelizace zákona na ochranu republiky v roce 1933 (zákon č. 124/1933 Sb. z. a n., kterým se doplňuje zákon na ochranu republiky), jehož ustanovení umožňovala na základě spáchání trestného činu urážky prezidenta zastavit vydávání periodického tisku na dobu 3 a 6 měsíců v závislosti na periodicitě titulu.

Zákon na ochranu republiky z roku 1923 byl zrušen 24. října 1948. Nahrazen byl zákonem č. 231/1948 Sb. o ochraně lidově demokratické republiky, který obsahoval i pasáže týkající se urážky hlavy státu. Ustanovení § 23 zákona zvyšovalo tresty za ublížení na cti na dobu od 1 měsíce do 1 roku. V případě ublížení na cti přímo před prezidentem či v případě opakování činu hrozil trest od 3 měsíců do tří let.⁶

Zákon na ochranu republiky byl nahrazen novým trestním zákoníkem č. 86/1950 Sb., který v § 110 stanovoval postih za snižování vážnosti prezidenta republiky obdobně jako předchozí zákon č. 231/1948 Sb.

V dalším vývoji obsahoval trestný čin hanobení prezidenta § 103 zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon. Ke zrušení ustanovení došlo v roce 1994. Zrušené ustanovení znělo takto: „*Kdo snižuje vážnost prezidenta republiky, nebo kdo veřejně hanobí jiného čelného představitele republiky pro výkon jeho pravomoci nebo vůbec pro jeho činnost v životě politickém, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta nebo nápravným opatřením.*“

Důvodová zpráva k zákonu č. 253/1997 Sb., změna trestního zákona ze dne 12. 6. 1997 vysvětluje důvody, které ke zrušení vedly:

„*Ustanovení § 103 chrání prezidenta republiky před jeho hanobením pro výkon jeho pravomoci nebo pro jeho činnost v politickém životě. Již nález Ústavního soudu České republiky publikovaný pod č. 91/1994 Sb. shledal jako protiústavní takto formulovanou zvýšenou ochranu ústavních orgánů České republiky a z tohoto důvodu část § 102 trestního zákona zrušil. Obdobné důvody, kterými Ústavní soud České republiky odůvodnil svůj postup, platí i v případě zvláštní ochrany prezidenta republiky. Zde přistupuje navíc situace, že prezident republiky jako poškozený je zároveň*

⁴ Přesné znění §11 zákona 50/1923 Sb. z. a n.:

1. Kdo před dvěma nebo více lidmi prezidentu republiky nebo jeho náměstkovi na cti ublíží vyhrůžkou zlého nakládání nebo jiným hrubě zneuctivajícím projevem nebo ho uvede ve veřejný posměch, kdo pronese o něm obvinění, věda, že tím vážně ohrozí jeho čest, trestá se za přestupek vězením od osmi dnů do šesti měsíců.
2. Dopustí-li se vinník činu veřejně nebo tváří v tvář prezidentu republiky (jeho náměstkovi) neb opětovně před dvěma nebo více lidmi při různých příležitostech nebo ho tělesně ztýrá, trestá se za přečin vězením od jednoho měsíce do jednoho roku.
3. Důkaz pravdy i přesvědčení o pravdě je vyloučen.

⁵ Srv. Kallab J., Herrniritt V., Dodatky k trestním zákonům československým (II. Vyd. 1933) a k trestnímu řádu československému (II: vyd. 1931) platným v Čechách a v zemi moravskoslezské, Praha: Kompas 1938, s. 86-87.

⁶ Konkrétní znění § 23:

§ 23

1 Kdo ublíží na cti prezidentu republiky nebo jeho náměstkovi před více lidmi, bude potrestán pro přečin tuhým vězením od jednoho měsíce do jednoho roku.

2 Tuhým vězením od tří měsíců do tří let bude vinník potrestán:

- a) dopustí-li se činu uvedeného v odstavci 1 veřejně nebo tváří v tvář prezidentu republiky (jeho náměstkovi) nebo
- b) dopustí-li se ho opětovně při různých příležitostech.

3 Důkaz pravdy ani důkaz omluvitelného omylu není přípustný.

osobou výlučně oprávněnou k rozhodnutí o abolicí, agraciaci nebo rehabilitaci. Zvýšená trestněprávní ochrana přitom není prostředkem, kterým by si prezident republiky měl zajistit vážnost a úctu u spoluobčanů. Z těchto důvodů se ustanovení § 103 vypouští. Ochrana před verbálními a dalšími útoky, které protiprávně snižují jeho vážnost, je jinak prezidentu republiky poskytována jako kterémukoliv občanu.“

Nový trestní zákoník speciální ochranu prezidentu republiky rovněž neposkytuje.

Míra ochrany osob veřejného života – výklad Evropského soudu pro lidská práva

Pro legislativu v (širší) oblasti difamace je třeba brát v potaz dosavadní judikaturu Evropského soudu pro lidská práva, která je pro Českou republiku precedenčně závazná. Z tohoto důvodu vybíráme nejdůležitější závěry z této oblasti. ESLP nemůže zrušit zákon České republiky, nicméně z hlediska úmluvy nepřipustná aplikace případného trestněprávního ustanovení spočívajícího v urážce (hanobení) nebo pomluvě prezidenta republiky, která by neakceptovala uvedenou judikaturu chránící svobodu projevu podle čl. 10 úmluvy, by mohla vést k odsouzení České republiky ESLP. Níže uvedená judikatura se však týká povětšinou aplikace občanskoprávní úpravy difamace v širším smyslu, nikoliv úpravy trestněprávní. Nejdůležitější konkrétní případ z oblasti trestněprávní je popsán v pasáži týkající se Rakouska níže.

Následující text je vybrán z knihy: Kmec, J., Kosař, D., Kratochvíl, J., Bobek, M. Evropská úmluva o lidských právech. Komentář. Praha: C. H. Beck 2012, str. 1074 an.⁷

Aspekt veřejné osoby

K výkladu ochrany svobody projevu ve střetu s právem na soukromý a rodinný život difamované osoby platí, že „ESLP během pěti dekad své rozhodovací činnosti vytvořil komplexní hierarchii osob veřejného zájmu. Vše začalo s kauzou Lingens proti Rakousku, ve které ESLP poprvé konstatoval, že **míra přípustné kritiky se liší podle postavení kritizované osoby**. Konkrétně ESLP dospěl k závěru, že „limity přijatelné kritiky jsou širší u politiků než u soukromých osob“ [rozsudek, 8. 7. 1986, č. 9815/82, § 42], což odůvodnil tím, že „na rozdíl od [soukromých osob] se politik nevyhnutelně a vědomě podrobuje důkladné kontrole každého svého slova a činu ze strany novinářů i ze strany široké veřejnosti, a v důsledku toho musí prokázat vyšší míru tolerance“. O šest let později pak ESLP ve věci Castells proti Španělsku šel ještě dále a v souvislosti s kritikou vlády uvedl, že „limity přijatelné kritiky [vlády] jsou [ještě] širší než u [...] politiků [Castells proti Španělsku, § 46]. Od té doby se ESLP vyjádřil k celé řadě dalších osob veřejného zájmu včetně regionálních politiků [Kwicień proti Polsku, rozsudek, 9. 1. 2007, č. 51744/99, § 52; Zakharov proti Rusku, § 25], policistů [Pedersen a Baadsgaard proti Dánsku, rozsudek velkého senátu, § 80] a jiných státních úředníků [viz Janowski proti Polsku, rozsudek velkého senátu, 21. 1. 1999, č. 25716/94, § 33; či Taffin a Contribuables Associés proti Francii, rozsudek, 18. 2. 2010, č. 42396/04, § 64], novinářů [Urbino Rodrigues proti Portugalsku, rozsudek, 29. 11. 2005, č. 75088/01, § 30], celebrit - ať už se jedná o členy královské rodiny [Von Hannover proti Německu, § 62; u členů královské rodiny je však nutné rozlišovat, zda zastávají nějakou oficiální funkci - pokud ano, mají členové královské

⁷ „Základní „desetibodový test vychází z Poradního stanoviska Benátské Komise ze dne 17. 3. 2004, CDL-AD(2004)011 a obsahuje 10 kritérií, která by měly soudy brát při posuzování difamačních výroků v potaz. Tato kritéria můžeme převést do následujících otázek: 1) Jak závažné je obvinění?; 2) Do jaké míry je předmětný problém záležitostí veřejného zájmu?; 3) Jak pracoval šířitel se zdroji?; 4) Jaké úsilí vyvinul šířitel k ověření pravdivosti jím použitých informací?; 5) Jaký je status informace?; 6) Jak je komentovaná záležitost naléhavá?; 7) Zda byla napadená strana požádána o komentář a jaký je její postoj?; 8) Obsahovalo sdělení podstatu události očima šířitele?; 9) Jaký byl tón sdělení?; 10) Jaké byly okolnosti zveřejnění včetně načasování?“...

rodiny stejný status jako politici; viz Gutiérrez Suárez proti Španělsku, rozsudek, 1. 6. 2010, č. 16023/07; či Otegi Mondragon proti Španělsku, rozsudek, 15. 3. 2011, č. 2034/07; srov. rovněž Von Hannover proti Německu (č. 2), rozsudek velkého senátu, 7. 2. 2012, č. 40660/08, § 120], zpěváků [Sapan proti Turecku, rozsudek, 8. 6. 2010, č. 44102/04] nebo slavných sportovců [Nikowitz a Verlagsgruppe News GmbH proti Rakousku, rozsudek, 22. 2. 2007, č. 5266/03], význačných podnikatelů a známých obchodních společností [Steel a Morris proti Spojenému království, rozsudek, 15. 2. 2005, č. 68416/01, § 94], osob vstoupivších do veřejné arény svým jednáním tj. „public figures by conduct“ [Wirtschafts-Trend Zeitschriften-Verlagsgesellschaftm.b.H. proti Rakousku (č. 3), rozsudek, 13. 12. 2005, č. 66298/01 a 15653/02, § 44; či Flinkkilä a další proti Finsku, rozsudek, 6. 4. 2010, č. 25576/04, § 82-84], ředitelů škol [Kurlowicz proti Polsku, rozsudek, 22. 6. 2010, č. 41029/06, § 50], státních zástupců [Nikula proti Finsku, rozsudek, 21. 6. 2002, č. 31611/96; Ormani proti Itálii, rozsudek, 17. 7. 2007, č. 30278/04; Alfantakis proti Řecku; či Roland Dumas proti Francii, rozsudek, 15. 7. 2010, č. 34875/07] a soudců.... ESLP však nikdy výslovně nesestavil jasný „žebříček“ osob veřejného zájmu. Výše uvedené kauzy je tedy potřeba poskládat dohromady, abychom z nich mohli dovodit patřičné závěry. **Na vrcholu pomyslného žebříčku stojí politici - ať už členové vlády, celostátní či regionální politici nebo pouzí kandidáti ve volbách, kteří musí snést větší kritiku své osoby.** Na nejnižších patrech pomyslného žebříčku pak stojí řadoví občané, kteří nezastávají žádnou zvláštní funkci ani jinou významnou roli ve společnosti. U nich se totiž předpokládá, že se nemohou kritice své osoby efektivně bránit, a tudíž požívají větší ochrany. Mezi těmito dvěma póly se však nachází jakási „šedá zóna“, kde ESLP postupuje spíše případ od případu. Do této „šedé zóny“ patří celebrity, členové královské rodiny nezastávající žádnou oficiální funkci, osoby vstoupivší do veřejné arény svým jednáním, osoby nakládající s veřejnými prostředky, novináři a rovněž státní zaměstnanci, mezi nimiž lze dále diferencovat..... Politici musí snést větší kritiku své osoby než jiné kategorie osob. Za „politika“ se pak považují nejen členové vlády a politici působící na celostátní úrovni, ale i politici působící na regionální a místní úrovni či kandidáti ve volbách [srov. zejména Kwicień proti Polsku, § 52; Krasulya proti Rusku, rozsudek, 22.2.2007, č. 12365/03, § 37; či Cárlan proti Rumunsku, rozsudek, 20.4.2010, č. 34828/02, § 56]. Skutečnost, že politici se vědomě nevyhnutelně vystavují bedlivé kontrole jejich slova nebo činu se projevuje v několika aspektech. I u kritiky politiků však existují určité limity. Ve věci Lindon, Otchakovsky-Laurens a July proti Francii totiž velký senát konstatoval, že i tak kontroverzní politik jako je Jean-Marie Le Pen požívá ochrany před výroky, jež mají za cíl stigmatizovat jeho osobu a jež mohou vyvolat násilí a nenávisť [§ 57]. V dané věci stěžovatelé označili Jean-Marie Le Pena jako „šéfa gangu zabijáků“ a „upíra, který se živí zahořklostí voličů a někdy i jejich krví“. Stěžovatele nezachránila ani skutečnost, že tato kritika byla vznesena ve formě románu [§ 51-52]. Skutečnost, že hranice přijatelné kritiky jsou širší v případě politika než u běžného jednotlivce, má i své výhody. Politici totiž podle ESLP musí mít možnost se kritice své osoby účinně bránit, a to nejen vůči kritice od jiných politiků, ale i vůči nařčení ze strany novinářů [Sanocki proti Polsku, rozsudek, 17. 7. 2007, č. 28949/03]....

Patrně nejkontroverznější difamační spory vyvstávají v souvislosti s kritikou státních úředníků a veřejných činitelů. U této kategorie kritizovaných osob totiž existuje neustále pnutí mezi právem veřejnosti hnát tyto osoby k odpovědnosti a nutností zajistit výkon povinností, které jsou státním úředníkům a veřejným činitelům svěřeny. Dalším problémem, jenž se u těchto sporů často objevuje, je skutečnost, že nařčení veřejných činitelů z porušení svých povinností mnohdy implikuje nařčení ze zneužití pravomocí veřejného činitele, čili v podstatě obvinění ze spáchání trestného činu [srov. např. Pedersen a Baadsgaard proti Dánsku, rozsudek velkého senátu, § 80]. U specifických kategorií veřejných činitelů, jako jsou soudci či státní zástupci, pak do hry vstupují ještě další veřejné zájmy - např. nestrannost soudní moci.

Obecně platí, že [Janowski proti Polsku, rozsudek velkého senátu, § 33; srov. rovněž Pedersen a Baadsgaard proti Dánsku, rozsudek velkého senátu, § 80; a Busuioc proti Moldavsku, rozsudek, 21. 12. 2004, č. 61513/00, § 64] ... limity přijatelné kritiky mohou být za jistých okolností širší v případě státních úředníků při výkonu jejich funkce než v případě soukromých osob. Není ale možné říci, že se státní úředníci vědomě vystavují bedlivé kontrole každého jejich slova nebo činu v takové míře jako politici, a že by tudíž s nimi mělo být zacházeno stejně, pokud jde o kritiku jejich činnosti.... Navíc, státní úředníci se musejí těšit důvěře veřejnosti a nebýt nepatřičně rušeni, pokud se od nich očekává, že budou úspěšně plnit své úkoly, a může se tedy ukázat jako nezbytné chránit je v době výkonu jejich povinností před nepříjemnými a abuzivními verbálními útoky.....

To však neznamená, že by **jakákoli cenzura kritiky namířené proti veřejnému činiteli (agent public) a vztahující se k výkonu jeho funkcí byla pouze z tohoto důvodu slučitelná s čl. 10 EULP**. Ve věci Haguenauer proti Francii ESLP v této souvislosti uvedl následující: „Zašli bychom příliš daleko, pokud bychom měli výše uvedený princip rozšířit bezvýhradně na každého veřejného zaměstnance, bez ohledu na funkce, které vykonává. Kromě toho, požadavky ochrany státních úředníků musejí být případně váženy se zájmy svobody tisku nebo svobodné diskuse o otázkách obecného zájmu “ [rozsudek, 22.4.2010, č. 34050/05, § 48; srov. rovněž Mamere proti Francii, rozsudek, 7. 11.2006, č. 12697/03, § 27]..... Pojem „osoba veřejného zájmu“ je širší než pojem „státní úředníci“ či „veřejní činitelé“. **Obecně platí, že každá osoba, která řídí instituci financovanou z veřejných prostředků, by měla být připravena přijmout tvrdou kritiku.“**

Aspekt druhu a výše sankce

ESLP rovněž posuzuje na základě proporcionality druh a výši sankce, které jsou za difamaci státem úmluvy uloženy. ESLP považuje za přípustné trestní sankce za pomluvu či urážku, nicméně výrazně omezil možnost uložení trestu odnětí svobody. Pouze pokud je výrok nenávislný nebo vyzývá k násilí, je trest odnětí svobody akceptován kladně (str. 1094 téhož pramene).

ESLP se dokonce angažuje ve snaze zrušení trestných činů pomluvy (str. 1095 téhož pramene).

Pokud je za výrok uloženo více sankcí, staví se k tomu ESLP zvláště obezřetně.

Trestněprávní ochrana prezidenta v okolních státech

Německo

V německém trestním zákoníku (*Strafgesetzbuch/StGB*) v § 90 je upraven trestný čin hanobení (očernění) Spolkového prezidenta (*Verunglimpfung des Bundespräsidenten*).⁸ Spáchá jej ten, kdo veřejně, ve shromáždění nebo šířením písemností urazí prezidenta na cti. Za tento čin lze uložit trestní odnětí svobody od tří měsíců do pěti let. V méně závažných případech má soud pravomoc zmírnit trest na zákonné minimum nebo místo trestu odnětí svobody uložit peněžitý trest (§ 49 odst. 2), pokud však jednání nenaplní skutkovou podstatu trestného činu pomluva a pomlouvání týkající se osob politického života (*Üble Nachrede und Verleumdung gegen Personen des politischen Lebens*) v § 188. Je-li trestný čin hanobení prezidenta spáchán pomluvou (§ 187), jednáním proti existenci Spolkové republiky Německo nebo proti ústavním principům, ukládá se trest odnětí svobody od šesti měsíců do pěti let. K zahájení trestního stíhání je třeba zmocnění (*Ermächtigung*) prezidenta.

Pomluva a pomlouvání osob politického života (*Üble Nachrede und Verleumdung gegen Personen des politischen Lebens*. § 188)

⁸ § 90 Strafgesetzbuch/StGB v němčině k dispozici [ZDE](#).

Je-li čin veřejně spáchán pomluvou (§ 186) na schůzi nebo šířením písemností proti osobě zapojené do politického života s úmyslem spojeným s postavením této osoby ve veřejném životě a je-li zlomyslné tvrzení způsobitelné podstatně ztížit veřejnou činnost osoby, bude pachateli uložen trest odnětí svobody od tří měsíců do pěti let. Pokud je za stejných podmínek čin spáchán pomlouváním (§ 187), ukládá se trest odnětí svobody od šesti měsíců do pěti let.

Pomluva (*Üble Nachrede*)

Za zlomyslné tvrzení, tj. pomluvu podle § 186 může být uložen trest odnětí svobody až na jeden rok nebo peněžitý trest, v případě veřejné pomluvy nebo šíření psané pomluvy pak trest odnětí svobody až na dva roky nebo peněžitý trest. Trestný čin pomluvy spáchá ten, kdo o jiném sdělí nebo šíří údaj, který je schopen druhého znevážit nebo jinak zneuctít v očích spoluobčanů, ledaže by tento údaj byl prokazatelně pravdivý.

Pomlouvání (*Verleumdung*)

Za pomlouvání (§187 a 190) může být uložen trest odnětí svobody až na dva roky nebo peněžitý trest, případně trest odnětí svobody až na pět let nebo peněžitý trest, bylo-li učiněno veřejně, na schůzi nebo šířením písemností. Trestný čin je spáchán tím, kdo proti rozumnému uvážení sdělí nebo šíří o jiném nepravdivý údaj, který druhého znevažuje nebo jinak zneuctívá v očích spoluobčanů, nebo který je způsobitelný ohrozit vážnost druhého.

Maďarsko

Maďarský trestní zákoník neobsahuje ochranu prezidenta republiky od pomluv nebo urážek. Je stanoven jen obecný trestný čin, a to články 226 a 227. Článek 226 stanoví, že pokud kdokoliv se dotkne písemně nebo veřejným projevem dobrého jména nebo pověsti jiné osoby, nebo použije výraz přímo obsahující tuto skutečnost, spáchá trestný čin urážky (hanobení, rágalmazás). Trestem je odnětí svobody do jednoho roku. Pachatel je potrestán odnětím svobody až do dvou let, pokud je urážka učiněna ze zlomyslné pohnutky nebo účelu, je uveřejněna vůči široké veřejnosti, např. prostřednictvím médií nebo způsobila významnou újmu žalobci.

Čl. 227 stanoví, že kdokoli kdo rozšiřuje nepravdivou zprávu ústně nebo jiným způsobem aby poškodil pověst osoby nebo v souvislosti s profesionálním povoláním, veřejným úřadem nebo veřejnou aktivitou nebo před širokou veřejností, spáchá pomluvu (becsületsértés). Trestem je odnětí svobody až na 1 rok.

Polsko

V polském trestním zákoníku (*Kodeks karny*)⁹ je stanovena ochrana prezidenta v článku 135. Pokud je prezident Polské republiky veřejně uražen, pachatel může být potrestán trestem odnětí svobody až na tři roky. Je-li na prezidenta spáchán útok, uloží se pachateli trest odnětí svobody od tří měsíců do pěti let. Dále článek 134 tohoto zákoníku chrání prezidenta Polské republiky před atentátem, za jehož spáchání se ukládá trest odnětí svobody na nejméně 12 let, trest odnětí svobody 25 let nebo doživotí.

Rakousko

Obecně je trestný čin urážky (*Beleidigung*) upraven v § 115 trestního zákoníku (*Strafgesetzbuch/StGB*)¹⁰. Tohoto trestného činu se dopustí ten, kdo urazí jiného na veřejnosti nebo před několika jinými osobami, nebo jej zesměšní, špatně s ním zachází či špatným zacházením této osobě hrozí. Pachatele je možné potrestat odnětím svobody až na tři měsíce nebo

⁹ Kodeks karny, Dz.U. 1997 nr 88 poz. 553, zákon ze dne 6. června 1997 v polštině k dispozici [ZDE](#).

¹⁰ § 115 Strafgesetzbuch (StGB) v němčině k dispozici [ZDE](#).

peněžitým trestem do výše 180 denních sazeb. K zahájení trestního stíhání je třeba souhlasu poškozeného (§ 117). Podle § 116 lze pak trestný čin pomluvy (§ 111 üble Nachrede) a urážky (§ 115) stíhat i osobu, jejíž jednání směřuje proti státnímu orgánu (Spolkovému shromáždění, státní armádě, Spolkové radě, Národní radě) nebo úřadu (*Behörde*) vč. prezidenta. Trestní zákoník pak výslovně uvádí, že stíhání pomluvy nebo urážky vůči prezidentu a dalším státním orgánům se zahajuje z úřední povinnosti (§ 117). Trestní zákoník tedy poskytuje prezidentu větší míru ochrany tím, že k zahájení trestního stíhání nedává prezident souhlas. Rakouské soudy však akceptují vyšší míru kritiky politických činitelů v souvislosti s judikaturou Evropského soudu pro lidská práva. V případě *Oberschlick proti Rakousku (1997)*¹¹ novinář Gerhard Oberschlick napsal článek o politiku Jörgu Heiderovi, který nazval „PS.: ‚Trottel‘ statt ‚Nazi‘“. Rakouské soudy Oberschlicka odsoudily za urážku podle výše uvedeného ustanovení. Ten podal stížnost k Evropskému soudu pro lidská práva, který dospěl k závěru, že odsouzením za urážku došlo k porušení svobody projevu podle čl. 10 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a své rozhodnutí podpořil argumentem, že meze kritiky vůči úřadujícím politikům jsou širší než vůči běžným občanům, protože politici jako veřejně činné osoby musí snést vyšší intenzitu kritiky. Rakouský trestní zákoník také chrání hlavu státu v § 249, kde upravuje trestný čin útoku nebo nebezpečné hrozby vůči Spolkovému prezidentovi (*Gewalt und gefährliche Drohung gegen den Bundespräsidenten*). Útoku na prezidenta se dopustí ten, kdo použije násilí nebo hrozbu násilím vůči prezidentu, v jehož důsledku mu zabrání vykonávat pravomoci. Pachatel tohoto činu bude odsouzen k trestu odnětí svobody na jeden rok až deset let.

Slovensko

Slovenský *trestný zákon*¹² neposkytuje speciální ochranu prezidentu Slovenské republiky před hanobením, ani neupravuje trestný čin urážky obecně.

*Zákon o priestupkoch*¹³ zahrnuje mezi přestupky proti občanskému soužití v § 49 odst. 1 písm. a) jednání, které spočívá v ublížení na cti druhého tím, že jej urazí nebo zesměšní. Za tento přestupek lze uložit pokutu do 33 eur.

Prezident republiky je vyjmenován mezi veřejnými činiteli (§ 128), kteří jsou chráněni trestným činem útok na veřejného činitele (§ 323):

(1) *Kto použije násilie*

a) *v úmysle pôsobiť na výkon právomoci verejného činiteľa, alebo*

b) *pre výkon právomoci verejného činiteľa,*

potrestá sa odňatím slobody na jeden rok až päť rokov.

(2) *Odňatím slobody na tri roky až osem rokov sa páchatel potrestá, ak spácha čin uvedený v odseku 1*

a) *a spôsobi ním ublíženie na zdraví,*

b) *a spôsobi ním väčšiu škodu,*

c) *závažnejším spôsobom konania, alebo*

d) *proti orgánu činnému v trestnom konaní alebo súdu.*

(3) *Odňatím slobody na sedem rokov až dvanásť rokov sa páchatel potrestá, ak spácha čin uvedený v odseku 1*

a) *a spôsobi ním ťažkú ujmu na zdraví alebo smrť, alebo*

b) *a spôsobi ním značnú škodu.*

(4) *Odňatím slobody na dvanásť rokov až dvadsaťpäť rokov alebo trestom odňatia slobody na doživotie sa páchatel potrestá, ak spácha čin uvedený v odseku 1*

¹¹ *Oberschlick proti Rakousku (1997)* v angličtině k dispozici [ZDE](#).

¹² Trestný zákon č. 300/2005 Z. z. k dispozici [ZDE](#).

¹³ Zákon č. 372/1990 Zb., o priestupkoch

- a) a spôsobilí ním smrť viacerých osôb, alebo
b) za krízovej situácie.

Pokud se týká pomluvy, ani zde není prezident zvláště chráněn. Existuje jen obecný trestný čin pomluvy (ohovárание): Zákon č. 300/2005 (Trestný zákon)

§ 373

(1) Kto o inom oznámi nepravdivý údaj, ktorý je spôsobilý značnou mierou ohroziť jeho vážnosť u spoluobčanov, poškodiť ho v zamestnaní, v podnikaní, narušiť jeho rodinné vzťahy alebo spôsobiť mu inú vážnu ujmu, potrestá sa odňatím slobody až na dva roky.

(2) Odňatím slobody na jeden rok až päť rokov sa páchatel potrestá, ak spácha čin uvedený v odseku 1

a) a spôsobilí ním značnú škodu,

b) z osobitného motívu,

c) verejne, alebo

d) v podnikaní závažnejším spôsobom konania.

(3) Odňatím slobody na tri roky až osem rokov sa páchatel potrestá, ak spácha čin uvedený v odseku 1

a) a spôsobilí ním škodu veľkého rozsahu, alebo

b) a spôsobilí inému stratu zamestnania, úpadok podniku alebo rozvod manželstva.

Trestněprávní úpravy hanobení hlavy státu v dalších státech

Belgie

Belgický trestní zákoník obsahuje zvláštní ochranu veřejných činitelů, poslanců a dalších (čl. 275). Podobnou ochranu obsahuje i tiskový zákon.

Pokud se týká hlavy státu, upravuje ji zvláštní zákon, který byl přijat už v r. 1847, na ochranu krále. Trestem za čin urážející krále, včetně činů tiskových, trest odnětí svobody na 6 měsíců až 3 roky a peněžitá pokuta. Obdobný čin vůči členům královské rodiny je potrestán nižšími tresty. Kromě toho může být čin potrestán podle čl. 42 trestního zákoníku ztrátou občanských práv (držení veřejných úřadů).

Dánsko

Trestní zákoník obsahuje ochranu krále a královské rodiny v tom smyslu, že jsou trestní sazby týkající se urážky na cti nebo pomluvy nebo zlomyslné pomluvy zdvojnásobeny. Pokud je čin vykonán vůči královně nebo matce královny nebo následníku trůnu, je trest odnětí svobody podle čl. 115 dvojnásobný než u ostatních obětí. Defamační činy v Dánsku vyžadují soukromou žalobu.

Finsko

Finský právní řád neobsahuje zvláštní ochranu hlavy státu ani jiných veřejných činitelů.

Francie

Ve Francii upravoval veřejnou defamací prezidenta republiky tiskový zákon, už z r. 1881, a ukládal za ní pokutu ve výši 45 000 eur.¹⁴ V souvislosti s judikaturou ESLP¹⁵ byl v roce 2013 tento delikt

¹⁴ L'offense au Président de la République par l'un des moyens énoncés dans l'article 23 est punie d'une amende de 45 000 euros.

¹⁵Rozhodnutí ve věci CASE OF EON v. FRANCE online [ZDE](#)

zrušen.¹⁶ Trestní zákoník obsahuje trestný čin urážka vůči osobě pověřené veřejnou službou, za které se považují osoby, které uspokojují obecný zájem např. učitelé, hasiči. Dále upravuje trestný čin urážka vůči úřední osobě a trestný čin urážka směřující vůči soudci, porotci nebo osobě podílející se na rozhodovací činnosti soudu.¹⁷

Itálie

Trestný čin podle čl. 278 trestního zákona – každý, kdo uráží čest nebo pověst prezidenta Itálie, bude potrestán trestem odnětí svobody od 1 do 2 let.¹⁸

Litva

Urážka prezidenta je správní přestupek podle čl. 214 přestupkového zákona. Trestem je peněžitý trest od 500 do 1000 litasů, vyšší trest při opakovaném přestupku.

Lotyšsko

Lotyšské trestní právo neobsahuje zvláštní ochranu prezidenta ani jiného úřadu nebo úředníka před pomluvou ani před urážkou. Upravuje pouze zvláštní ochranu vlajky (čl. 93 trestního zákoníku.)

Nizozemsko

Čin proti monarchovi a královské rodině (lèse-majesté) je trestným činem podle trestního zákoníku.¹⁹ Čl. 111 trestá „úmyslnou urážku krále“ peněžitým trestem čtvrtého stupně nebo trestem odnětí svobody až na 5 let. Čl. 112 trestá úmyslnou urážku královské manželky nebo manžela, následníka nebo regenta peněžitým trestem čtvrtého stupně nebo trestem odnětí svobody na 4 roky. Spáchání těchto činů může být potrestáno ztrátou občanských práv vyjmenovaných v čl. 28 trestního zákoníku (tj. např. možnost získat nějaký úřad apod.).

Článek 113 kriminalizuje držení, rozšiřování písemností, které mohou nebo o kterých je rozumný důvod se domnívat, že jsou urážkou vůči králi nebo osobám podle čl. 112. Trestem je pokuta třetího stupně nebo trest odnětí svobody až na 3 měsíce. V některých případech (při opakování činu) může k tomuto trestu být uložen zákaz výkonu povolání.

Portugalsko

Ustanovení čl. 328 trestního zákoníku stanoví, že urážka a hanobení prezidenta republiky je trestné, trestem je odnětí svobody až na 3 roky nebo peněžitý trest. Pokud je učiněno prostřednictvím médií, pak je trestáno odnětím svobody od 6 měsíců do 3 let. Trestní řízení se zastaví, pokud prezident výslovně prohlásí, že se stíhání vzdává.²⁰

¹⁶ <https://www.senat.fr/questions/base/2013/qSEQ130305488.html>

¹⁷ Article 433-5 Code pénal ve francouzštině k dispozici [ZDE](#) a Article 434-24 Code pénal ve francouzštině k dispozici [ZDE](#).

¹⁸ 278. Offese all'onore o al prestigio del Presidente della Repubblica. Chiunque offende l'onore o il prestigio del Presidente della Repubblica, è punito con la reclusione da uno a cinque anni [c.p. 7, n. 1, 29, 32, 360; c.p.m.p. 8, 79]

¹⁹Titel II. Misdrijven tegen de koninklijke waardigheid Artikel 111 Opzettelijke belediging van de Koning wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste vijf jaren of geldboete van de vierde categorie.

²⁰ Artigo 328º Ofensa à honra do Presidente da República

1 - Quem injuriar ou difamar o Presidente da República, ou quem constitucionalmente o substituir é punido com pena de prisão até 3 anos ou com pena de multa.

2 - Se a injúria ou a difamação forem feitas por meio de palavras proferidas publicamente, de publicação de escrito ou de desenho, ou por qualquer meio técnico de comunicação com o público, o agente é punido com pena de prisão de 6 meses a 3 anos ou com pena de multa não inferior a 60 dias.

3 - O procedimento criminal cessa se o Presidente da República expressamente declarar que dele

Portugalské právo rovněž více chrání veřejné činitele než ostatní osoby proti pomluvě nebo urážce, rovněž tak veřejné instituce (čl. 187 trestního zákoníku).

Řecko

Řecký trestní zákoník upravuje pomluvu a urážku na cti prezidenta republiky v čl. 168 odst. 2. Trestem je odnětí svobody nejméně na 3 měsíce. Zvláště je upravena i urážka a pomluva některých úřadů.

Španělsko

Urážka nebo pomluva proti králi, potomku nebo předkovi, královskému manželovi, regentovi nebo členu regentství, nebo proti princovi nebo princezně z Asturie je trestným činem na základě ustanovení čl. 490 odst. 3 trestního zákoníku.²¹ Pokud čin zasahuje výkon povinností oběti, je trestem odnětí svobody od 6 do 12 měsíců. Pokud jde o vážný čin, je trest od 6 měsíců do 2 let. Ostatní činy jsou trestány trestem odnětí svobody od 6 do 12 měsíců. Poslední znění ustanovení je z r. 2015.

Švédsko

Kapitola 18 článek 2 trestního zákoníku Švédska chrání krále a královskou rodinu (lese-majesté) proti defamacaci. Čin je potrestán trestem odnětí svobody do 4 let, až do 6 let v případě vážné defamace.

Velká Británie

Trestní právo neupravuje žádné činy, které by chránily hlavu státu ani veřejné úřady. Obecně řečeno, difamační tresty byly v Anglii zrušeny v r. 2009. Ani v ostatních částech Británie však není hlava státu zvláště chráněna.

Závěr

Jak vyplývá z výše uvedeného textu, je speciální ochrana hlavy státu před hanobením a podobnými činy podstatně častější v monarchiích než v republikách. V monarchiích jde o tzv. ochranu lèse-majesté, která byla obvyklá v předminulém století. Často je jedná o trestněprávní ustanovení, která nejsou ve skutečnosti aplikována, což je podchyceno v komparačním pramenu, z něhož jsme základní informace čerpali.²²

Pouze výjimečně mají zvláštní ochranu před hanobením hlavy státu státy, které jsou republikami. Z nich je významné zejména Německo. Zde je však možno od potrestání upustit, nejnižší trest je mírný (3 měsíce). Žádný případ aplikace příslušného ustanovení však statistika v Německu neuvádí. Dalším významným státem, který zvláštní ochranu má, je Itálie. V republikách nejde obvykle o zvláštní čin, ale o zvýšení trestnosti běžného činu.

desiste.

²¹ 3. El que calumniare o injuriare al Rey o Reina a cualquiera de sus ascendientes o descendientes, a la Reina consorte o al consorte de la Reina, al Regente o a algún miembro de la Regencia, o al Príncipe o Princesa de Asturias, en el ejercicio de sus funciones o con motivo u ocasión de éstas, será castigado con la pena de prisión de seis meses a dos años si la calumnia o injuria fueran graves, y con la de multa de seis a doce meses si no lo son.

²² <http://legaldatabase.freemedia.at/legal-database/denmark/?target=criminal-defamation>